

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри фінансів Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктора економічних наук, доцента **ТІТЕНКО Зої Миколаївни** на дисертацію **ПИЛИПЕНКА Дениса Сергійовича** на тему: «**Розвиток системи фінансової безпеки аграрних підприємств України**», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

За результатами аналізу дисертації Дениса Пилипенка, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження основних результатів проведеного наукового дослідження, можна сформулювати відповідні висновки щодо актуальності теми, рівня обґрунтованості й достовірності наукових положень і висновків, наукової новизни одержаних результатів, повноти їх відображення в опублікованих наукових працях, а також визначити значущість дослідження з огляду на сучасні потреби економічної науки.

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт університету. Сільське господарство традиційно виступає однією з ключових галузей національної економіки, формуючи значну частку валового внутрішнього продукту, експортних надходжень та забезпечуючи продовольчу безпеку країни. Водночас сучасні умови господарювання характеризуються високим рівнем економічної нестабільності, впливом глобальних фінансових коливань, змінами кон'юнктури світових аграрних ринків, що підвищує ризики фінансової діяльності аграрних підприємств і потребує формування ефективної системи фінансової безпеки.

Посилення внутрішніх і зовнішніх загроз функціонуванню аграрних підприємств України, зокрема нестабільність фінансово-кредитного забезпечення, обмежений доступ до інвестиційних ресурсів, інфляційні процеси, коливання валютних курсів, зростання виробничих витрат та наслідки воєнно-економічної нестабільності, що істотно ускладнюють забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу, що актуалізує необхідність наукового обґрунтування механізмів формування та розвитку системи їх фінансової безпеки.

Крім того, процеси євроінтеграції та трансформації економічного середовища вимагають адаптації управлінських підходів до забезпечення фінансової стабільності підприємств відповідно до сучасних міжнародних стандартів управління ризиками та фінансовими ресурсами. У цих умовах особливого значення набуває розроблення комплексної системи фінансової безпеки аграрних підприємств, яка б поєднувала інструменти моніторингу фінансових загроз, управління ризиками та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Необхідність підвищення фінансової стійкості аграрних підприємств, мінімізації ризиків їх господарської діяльності та забезпечення довгострокового розвитку аграрного сектору обумовлює актуальність наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення теоретико-методичних засад та практичних механізмів розвитку системи фінансової безпеки аграрних підприємств України.

Враховуючи вказані вище аспекти, можна підтвердити важливість обраної теми, яку Денис Пилипенко обрав для проведення дисертаційного дослідження.

Дисертація Дениса Пилипенка виконана відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри фінансів Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Фінансова стратегія сталого розвитку економіки України: інструменти, ризики та механізми адаптації» (державний реєстраційний номер 0125U003409). Внесок

автора полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу, оцінці стану фінансової безпеки аграрних підприємств, визначенні напрямів розвитку системи фінансової безпеки та розробленні концептуальних підходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. У дисертаційному дослідженні обґрунтовано теоретико-методичні засади і розроблено науково-практичні рекомендації, спрямовані на розвиток системи фінансової безпеки аграрних підприємств. Поставлену мету автор досягнув шляхом виконання чітко визначених завдань із застосуванням загально-наукових методів дослідження, зокрема: діалектичний метод для вивчення сутності та розвитку поняття фінансової безпеки, а також системний та комплексний підходи до вивчення взаємозв'язку внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на сільсько-господарський бізнес. Економіко-статистичні методи, зокрема аналіз динаміки, структурний і порівняльний аналіз, застосовано для дослідження тенденцій розвитку аграрного сектору, оцінювання фінансових показників підприємств та виявлення структурних змін. Для обґрунтування кількісних залежностей між внутрішніми фінансовими показниками аграрних підприємств і макроекономічними умовами використано методи економетричного моделювання, зокрема кореляційно-регресійний аналіз, що дозволило побудувати аналітичну модель оцінювання рівня фінансової безпеки. Крім того, у роботі застосовано інтегрований та експертний підходи для оцінки рівня фінансової безпеки з урахуванням галузевої специфіки, а також SWOT-аналіз і ризик-орієнтований підхід для виявлення сильних і слабких сторін фінансового становища підприємств, загроз та можливостей їх розвитку. Прогностичні методи використано для оцінки перспектив зміцнення фінансової безпеки на середньостроковий період, що дозволило сформулювати обґрунтовані стратегічні рекомендації.

Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне і повне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки автора, його наукову зрілість.

Обґрунтовані в дисертації рекомендації пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами. Отже, отримані при виконанні дисертації Дениса Пилипенка наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації є достатньо обґрунтованими та достовірними.

Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. За результатами аналізу дисертації Дениса Пилипенка та поданих до розгляду супровідних матеріалів можна констатувати, що отримані результати дослідження характеризуються належним рівнем наукової новизни. Вона полягає у подальшому розвитку та обґрунтуванні теоретико-методичних підходів до оцінки системи фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження, що виносяться на захист і відображають його наукову новизну, полягають у такому. Удосконалено теоретичні засади змістовного наповнення категорії системи фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу як комплексу взаємопов'язаних елементів, який створює підґрунтя для формування їх фінансової стійкості та конкурентоспроможності в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз.

Також у роботі представлено методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу за допомогою визначення інтегрального показника

фінансової безпеки, на основі шести складових: ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності, кредитної заборгованості, оборотності активів та зносу основних засобів, з урахуванням їх нормування, що дозволить провести комплексний аналіз та підвищити їх фінансову стійкість.

Автором було удосконалено наукову систематизацію принципів формування системи фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу, що, на відміну від існуючих, ґрунтуються на основі поєднання ризик-орієнтованості фінансового управління, пріоритетах забезпечення платоспроможності, диверсифікації фінансування, адаптації до зовнішнього економічного середовища, планування, контролю та прогнозування, що створює передумови для підвищення рівня фінансової стійкості аграрних підприємств холдингового типу.

Крім того, удосконалено наукове обґрунтування системи управління фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу та комплексний підхід до її забезпечення, який базується на поєднанні моніторингу ризиків, цифровізації фінансових процесів, ранньої діагностики загроз та механізмів державної підтримки, що дозволило підвищити рівень фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу.

Набула подальшого розвитку інтегрована стратегія розвитку аграрних підприємств холдингового типу, з урахуванням економічних, технологічних, соціальних та екологічних аспектів, що дозволило підвищити конкурентоспроможність та зміцнити рівень їх фінансової безпеки.

А також описативна модель забезпечення системи фінансової безпеки аграрних підприємств холдингового типу, спрямована на підвищення рівня їх фінансової стійкості та безпеки. Наукову новизну проведених досліджень підтверджено довідками про впровадження результатів дослідження та пропозицій.

Повнота викладення основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації опубліковано у 7 наукових працях, з яких 4 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових виданнях України, 3 тези наукових доповідей. Таким чином, основні наукові положення, методичні розробки та результати, одержані у процесі дослідження, доповідалися й отримали схвальні відгуки на конференціях різного рівня.

Винесені на захист положення наукової новизни та основні результати дослідження Дениса Пилипенка з достатньою повнотою оприлюднено у відкритому друку. Вимоги щодо необхідної кількості статей у наукових фахових виданнях дотримано.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та представлені наукові праці, де висвітлено основні наукові результати дисертаційного дослідження, не містять порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, а також фальсифікації. Дисертація оформлена узгоджено з нормативними вимогами та відповідними стандартами щодо дотримання системного викладення матеріалу. Дисертація написана державною мовою, їй притаманний як науковий, так і літературний стиль викладення матеріалу. Безпосередньо текстова частина дисертації переважно позбавлена граматичних і орфографічних помилок, технічних недоліків. Таким чином, базові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються завершеністю, послідовністю і аргументованістю.

Дискусійні положення й недоліки дисертації. У цілому, позитивно оцінюючи актуальність, обґрунтованість, достовірність, наукову новизну, наукове та практичне значення проведеного Денисом Пилипенком дисертаційного дослідження, слід звернути увагу на дискусійні моменти і висловити побажання щодо окремих положень роботи:

1. У підрозділі 1.3 автором запропоновано інтегральний показник рівня фінансової безпеки аграрних підприємств, що включає шість основних фінансових коефіцієнтів, які, за твердженням автора, є найбільш репрезентативними для оцінки фінансової стійкості, платоспроможності, ефективності використання ресурсів та інвестиційного потенціалу підприємства. Водночас у дослідженні недостатньо обґрунтовано критерії відбору саме цих одиничних показників, що певною мірою знижує прозорість методичного підходу до формування інтегральної оцінки. Доцільним було б більш детально висвітлити методологічні засади вибору показників, зокрема пояснити, чому саме зазначені коефіцієнти були включені до складу інтегрального індикатора, тоді як інші фінансові показники, що також широко використовуються в оцінюванні фінансового стану підприємств, залишилися поза увагою.

2. Під час написання аналітичної та оптимізаційної частин дисертаційного дослідження здобувач орієнтувався на часовий інтервал 2020–2024 рр. Обраний у дисертаційному дослідженні часовий інтервал аналізу потребує додаткового наукового обґрунтування з огляду на те, що його початок співпадає з періодом суттєвих глобальних та національних економічних потрясінь, зокрема початком пандемії COVID-19, а згодом – повномасштабною війною в Україні. У зв'язку з цим виникає питання щодо репрезентативності отриманих аналітичних результатів, оскільки зазначений період характеризується значними макроекономічними дисбалансами, нестандартними умовами функціонування підприємств та різким зростанням рівня невизначеності у фінансово-господарській діяльності аграрного сектору. Зосередження аналізу виключно на періоді 2020–2024 рр. може обмежувати можливості об'єктивної оцінки тенденцій розвитку системи фінансової безпеки аграрних підприємств, оскільки відсутня можливість порівняння з докризовим етапом функціонування галузі.

3. У підрозділі 3.2 автором запропоновано модель забезпечення системи фінансової безпеки аграрних підприємств у сучасних ринкових умовах, яка має важливе науково-практичне значення, однак у дослідженні недостатньо обґрунтовано питання оцінювання ефекту від її практичного впровадження. Зокрема, доцільним є більш чітко визначення очікуваних економічних результатів застосування запропонованої моделі, що дозволило б підтвердити її ефективність не лише на концептуальному рівні, а й з позицій практичної результативності. У дослідженні доцільно було б визначити систему кількісних і якісних показників, за допомогою яких можна оцінити вплив запропонованої моделі на ключові параметри фінансового стану аграрних підприємств, зокрема рівень фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності, рентабельності та здатності протидіяти фінансовим ризикам.

Зазначені вище побажання не применшують наукову та практичну значущість дисертації, її наукової цінності, актуальності та практичного значення, а також високого рівня виконання роботи.

Загальний висновок. Дисертація Дениса Пилипенка є цілісною завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має вагому наукову новизну, значний науковий та практичний інтерес та вирішує важливе наукове завдання.

Загальний аналіз роботи підтверджує актуальність та науковий рівень проведеного дослідження, теоретичне і практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, зазначені в роботі, достатньо та повно викладено в опублікованих здобувачем наукових працях. У дисертаційному дослідженні Дениса Пилипенка відсутні порушення академічної доброчесності.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну, обґрунтованість отриманих результатів, їх теоретичну та практичну значущість, а також достатній рівень апробації

і публікацій здобувача, дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор Пилипенко Денис Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент доцент кафедри фінансів Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, доцент Зоя ТІТЕНКО